

ילמד ענוים דרכו - שנה ב

מי גדול ממי (ב)

הרב רן כילי

1. נפש החיים א, ג- ו

זהו: "ויברא -לוהים את האדם בצלמו, בצלם -לוהים... כי בצלם -לוהים עשה". שכמו שהוא ית' שמו הוא ה-לוהים - בעל הכוחות הנמצאים בכל העולמות כולם, ומסדרם ומנהיגם כל רגע כרצונו. כן השליט רצונו יתברך את האדם שיהא הוא הפותח והסוגר של כמה אלפי ריבואות כוחות ועולמות, ע"פ כל פרטי סדרי הנהגותיו בכל ענייניו בכל עת ורגע ממש, כפי שורשו העליון של מעשיו ודיבוריו ומחשבותיו. כאילו הוא ג"כ הבעל כוח שלהם כביכול¹...

ומה שעלתה ברצונו ית"ש להרכיב את האדם התחתון לראשי העולמות עליונים, שיתנהגו על ידו, כי ידוע בזוהר וכתבי האריז"ל בסדר השתלשלות והתקשרות העולמות, שכל עולם הוא מתנהג בסיודור מצבו וכל פרטי ענייניו כפי נטיית כוח העולם שעליו, שמנהיגו שנשמה את הגוף. וכן הולך על זה הסדר, גבוה מעל גבוה... ונשמת החיים של הכיסא, הוא סוד שורש העליון של כללות נשמות ישראל יחד, שהוא יותר גבוה ומאוד נעלה גם מהכיסא, שהוא האדם שעל הכיסא...² עיקרו של דבר, כי הוא ית"ש, אחר שברא כל העולמות ברא את האדם אחר למעשה בראשית, בריאה נפלאה, כוח מאסף לכל המחנות. שכלל בו כל צחצחות אורות הנפלאות והעולמות והיכלין העליונים שקדמו לו, וכל תבנית הכבוד העליון בסדר פרקי המרכבה. וכל הכוחות

¹ בפועל אין זה כוח בו, אלא הוא רק יוצר את הסדר שמאפשר את השפעה ה-לוהי להיות מושפע. וא"כ השותפות של האדם עם הקב"ה הוא בכך שהאדם בונה את הכלי והכוח הוא כוח -לוהי. [ז"ל הרמח"ל בסימן קנח: "והנה עשה הקב"ה מציאות האדם גדול לפי האמת, אך לא קבע טובו בו שיהיה תמיד ביקרו, אלא עשאו כלבנה זו שהיא אפלה וצריכה לקבל אורה מן השמש, ואז היא מאירה. כך האדם אינו בכוחו מצד עצמו, אלא יושכלל בכוחו מצד התדבקו בו ית', שיאיר אליו באור פניו, ואז יהיה מושלם."]

ודווקא זה מה שמעלה אותו למעלה מכל הנבראים, שהם מעלתם מצד עצמם, ואילו האדם מעלתו מצד יכולתו להיות צינור ל-לוהות עצמה. וכ"כ המהר"ל בדרך חיים גיד: "כי המלאכים אף שהם נבדלים מן הגשם - אין נבדלים לגמרי. אבל האדם, מה שמקבל האדם הוא כוח נבדל לגמרי... יש לדבר נבדל שמקבל האדם פשיטות יותר. ודבר זה יש לך להבין בסוד החכמה, שנאמר על המלאכים שיש להם "כנפיים" אשר הכנפיים יש לבעלי חיים ודבר זה בצד עצמם. ורמז לך כי המלאכים מצד עצמם - אינם נבדלים לגמרי ויש להם נטייה אל בעלי חיים הגשמיים. רק השם יתברך הוא פשוט בתכלית הפשיטות לגמרי, והאדם מקבל כוח נבדל פשוט, עומד בנושא, הוא זיו העליון אשר הוא זורח עליו ומקבל אותו הניצוץ האדם... והניצוץ הזה שהוא מקבל - יותר פשוט מן המלאכים, כי המלאכים אינם גוף וגשם בעצמם, ומ"מ אין להם הזוהר והזיו הזה שהוא ניצוץ עליון דבק בו. אבל האדם הוא גוף ובשר מקבל האור והניצוץ העליון..."

² באופן אחר קצת - תפארת ישראל כד: "כי יש לאדם מדרגה בין העליונים מיוחדת לעצמו, ובפרט בכיסא הכבוד, שכשם שהמלאכים הם סובבים כיסא כבודו יתברך לשרת לפני השם יתברך אשר הוא יושב על הכיסא, כך יש לאדם מקום תחת כיסא הכבוד בעצמו. ודבר זה מבואר מאוד ממה שכתוב: "ועל הכיסא דמות כמראה אדם", ולכך שייך אל הכיסא עצמו דמות אדם. וישראל בפרט שנקראו אדם, שנאמר: "ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם - אתם קרויים אדם וכו'". ומפני כך מדרגת האדם תחת הכיסא, ומדרגה הזאת היא למעלה מן המלאכים. כי המלאכים הם סובבים את כיסא כבודו ובהם הם נבדלים מן השם יתברך, אבל האדם מצד אשר נברא בצלם -לוהים מה שאין למלאכים, הוא תחת כיסא הכבוד שנאמר עליו: "ועל הכיסא דמות כמראה אדם", ואלו דברים ברורים מאד. וכאשר האדם בעל חומר, אז החומר מפטיק בינו ובין הכיסא, אבל מדרגת משה כאשר בא לקבל התורה והיה מסולק מאתו הגשמות היה מגיע עד שאוחז בכיסא, לכך היה למשה מעלה מיוחדת ולא שייך לומר שמא ישרפוני בהבל פיהם."

דף מקורות

פרטים הנמצאים בכל העולמות עליונים ותחתונים - כולם נתנו כוח וחלק מעצמותם בבנינו, ונכללו בו במספר פרטי כוחותיו שבו.

2. תפארת ישראל, יב

ופרשנו כי מטעם זה לא נאמר "טוב" אצל האדם, רק אצל: "יורא -לוהים את כל אשר עשה והנה טוב **מאוד**" ודרשו ז"ל (ב"ר ח): "מאוד - זה אדם". ולא נאמר בפירוש "כי טוב" אצל בריאת האדם, **כי האדם הוא הכל**. ולכך נאמר: "יורא -לוהים את כל אשר עשה והנה טוב **מא"ד**" אותיות אדם, לומר כי האדם הכל. **והתורה - היא צורה משלמת האדם, שהוא הכל, עד שהתורה היא צורת השלמה אל כל העולם...**

3. רמח"ל דעת תבונות, קנח

צריך שתדעי עיקר גדול בעניין העבודה המסורה לאדם. וזה, כי הנה **כל הנבראים תלויים בבוראם**, ואין להם ענין זולת מה שמושפע בהם ממנו. על כן אינם אדונים בפעולותיהם ומעשיהם, אלא כל מעשיהם בהכרח מצד מה שהם מושפעים ממנו ית'. רק האדם יש לו סגולה זאת פרטית, שיש בידו הבחירה, ויש לו כוח לפעול ברצונו בלא הכרח, והוא מה שאמרו ז"ל (ברכות לג:): "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים". ונמצא, שגם האדם ודאי תלוי בבורא ית' ככל שאר הנבראים, אלא **שמצד העבודה ניתן לו מציאות עניין שבו לא יהיה תלוי בבורא ית' כלל, אלא ברצון עצמו**; והוא זה שאמרנו, "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים".

והנה **הנשמות עצמן טרם רדתן לגוף אינן אלא ככל שאר הנבראים** - תלויים בבורא ית', לפי שאין להם שם עבודה בבחירה. **רק אחר רדתן לגוף** אז ניתן להם הבחירה, ואז בדבר זה הן תלויות בעצמן, ולא בבורא ית' ש. אך בכל דבר אחר ודאי שגם האדם תלוי בו לגמרי, וכמו שאמרו, "הכל בידי שמים":

ותראי כמה כבוד גדול חלק הבורא ב"ה אל הצדיקים שחשבם **לשותפים אליו**, וכמו שאמרו רז"ל (זוהר ח"א, ה): "עמי אתה - עימי אתה". כי באמת חלק הניחו להם בתיקונם של עולם ובשכלול הבריאה, וכמו שביארנו לעיל, עד **שנמצא תיקון הבריאה, כביכול, מחולק בין הקב"ה והצדיקים, שאינו נשלם אלא בשניהם**. והנה, כביכול, כנסת ישראל לבה גס בהקב"ה, כאשה לבעלה; וזה מצד היות לה חלק בתיקון העולם עצמו, כמו שביארנו, אשר על כן יש לה פתחון פה לפניו ויכולה להרים ראש, אשר לא "כמאן דאכיל דלאו דיליה דבהית לאסתכולי באפיה" (ירושלמי ערלה א,ג), אלא נהנים מזיו השכינה מתוך שמחה והרמת ראש. מה שאין כן **לנשמות טרם בואן בגוף בעולם הזה, כי לא יהיו אלא כעבד דשקיל ואזיל אחרי אדוניו**. והנה הם חלק אלוה ממעל, ודאי, ודבוקות בו ית', אך **בבושת מקבל הצדקה**, כמו שביארנו... בלא מעלתם זאת, וטרם היותם מוכנים הנה יהיו נשואים ונסבלים ממנו ודאי, וכמו שביארנו, שעל כל פנים, הנשמות חלק אלוה ממעל הן, ומתאחזות בו תמיד מצד היותו שורשן ומקורן, אך לא בלב גס והרמת ראש, אלא כשנים ההופכים פניהם זה לכאן וזה לכאן,

דף מקורות

שמראה זה על הריחוק... אך כשנתקנו, אז יביטו זה לזה באהבה, כעניין שנאמר (שיר השירים ב,ד): "הראיני את מראייך וגו' ומראך נאווה".

4. גבורות השם, סז

אל תפן אל מנחתם, היא מנחת שווא אשר הביאו אל ה' (הפילוסופים) - כי הוא יתברך קרוב אל המלאכים מצד שהם נמצאים עליונים. שאין הדבר כן. **כי אם לא שהיה החטא מבדיל בין השם יתברך ובינינו - היה שכינתו בתחתונים. וזהו רוממות וגדולה אל השם יתברך.** ובפרק בני העיר (מגילה לא.): "אמר ר' יוחנן: כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקדוש ברוך הוא - שם אתה מוצא ענוותנותו". הפירוש הנראה שבא לבאר ר' יוחנן שההפך הוא ממה שחשבו ברוממות השם יתברך - כאשר נמצא כבודו בין עליונים, וזה אינו, **כי רוממות השם יתברך כאשר הוא מצורף אל השפלים.** ולכך בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקדוש ברוך הוא שם אתה מוצא ענוותנותו. וביאור עניין זה, שכאשר מזכיר שהשם יתברך - הוא עליון וגדול מאוד על הכל, צריך אצל זה שהוא יתברך כמו שהוא גדול על הכל, **כן יתברך כולל הכל, שזהו לו שבחו מיוחד, שהוא כולל הכל, כמו שהוא גדול על הכל...**

5. נפש החיים, י³

ועפ"ז, יבואר פשר דבר, בעניין שינוי דעות שבין גדולי הראשונים ז"ל, אם האדם מישראל גדול מהמלאך, או מלאך גדול ממנו. וכל אחד משני הדעות מביא ראיות מפורשות ממקראות מפורשים. ועל פי דברינו הנ"ל יתבאר, אשר באמת אלו ואלו דברי -לוהים חיים, רק בבחינות חלוקים:

כי ודאי מלאך גדול מהאדם (=בהיותו עם גופו) הן בעצם מהותו, הן בגודל קדושתו ונפלאות השגתו. אין ערך ודמיון ביניהם כלל. וכמש"כ בז"ח בראשית במדרש הנעלם בפסוק: "ויקרא -להים לאור יום" - השגת המלאכים היא השגה גדולה, משא"כ למטה מהם - השגה שנייה... השגה שלישית - היא השגת המדרגה התחתונה אשר בעפר יסודה והיא השגת בני אדם...

אמנם **בדבר אחד יתרון גדול לאדם מהמלאכים, והוא העלאת והתקשרות העולמות והכוחות והאורות אחד בחברו, אשר זה אין בכוח כלל לשום מלאך.**⁴ והוא מטעם הנ"ל: כי המלאך הוא בעצם כוח אחד פרטי לבד

³ באופן דומה מחלק המהר"ל בת"י פרק כא בין חכמת שלמה שאפשר שהגיע למקומות עמוקים מנבואת משה, אך לא היה לו את ההשגה הכוללת. ומשה שזכה למ"ט שערי בינה ו"בכל ביתי נאמן הוא", ראוי שתיתן תורה על ידו שהיא כוללת כל.

⁴ דעת תבונות סימן קנח: "כוח העבודה עצמה אינו ניתן להם אלא מידו ית', וזה מה שנתן להם בשעת מתן תורה, ומה שמקיים ומחדש לכל אחד ואחד תמיד. ותראי שזהו ענין ההפרש שבין המצווה ועושה למי שאינו מצווה ועושה... אמנם לא ינתן הכח הזה אלא למי שהוא מוכן מצד עצמו לקבלו, כי לא ינתן לא לבהמות וגם לא למלאכים, אלא לבני ישראל שכבר הוכנו לזה מתחילה".

דעת תבונות סימן עח: "בהיות האדם משליט את נשמתו, כי אז גם הקב"ה יאיר פניו אליו, ויעלהו לעילוי גדול להיות כאחד מן השרפים, כי גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת, וכמו שהיה לדור דעה על הר סיני, וכמו שיהיה לעתיד לבא בזמן שנאמר (יואל ג, א), "אשפוך את רוחי על כל בשר" וגו'".

דף מקורות

שאינו בו כלילות כל העולמות יחד. לכן אין בכוח ויכולת המלאך כלל להעלות ולקשר ולייחד כל עולם בעולם הנטוי על ראשיהם כיון שאינו כלול ומשותף מהם. וגם עליית עצמותו של המלאך עד מדרגתו להתקשר בעולם שעליו, אין תלוי בו בעצמו. לכן נקראים המלאכים עומדים כמ"ש: "שרפים עומדים" "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". **ורק האדם לבד הוא המעלה והמקשר ומייחד את העולמות והאורות בכוח מעשי, מחמת שהוא כלול מכולם...**⁵

וגם הג' בחינות נר"ן של האדם עצמו, **לא ניתן להם זה הכוח ההעלאה וההתקשרות של העולמות ושל עצמם, עד רדתם לזה העולם המעשי בגוף האדם.** וכמ"ש: "ויפח באפיו נשמת חיים" - בגוף האדם, אז: "ויהי האדם לנפש חיה" - של כל העולמות...⁶

6. גבורות השם, סז

וקצת החוקרים מדעתם ושכלם על המציאות הרחיקו זה מאוד, ומאנו ללכת בדרך הזה, מפני שיהושע נפל על פניו לפני מלאך - להים, וכיוצא בזה הרבה דברים, שמורים כי המלאך הוא נכבד מן האדם. ולא הבינו החילוק, כי בוודאי מה שאנו אומרים כי האדם נכבד מן המלאך - היינו מפני צורה המינית שלו, שיש בו צורת האדם והוא **צלם -לוהים...** מצד עצם הצורה המינית נבחר האדם מן המלאכים. ומפני כך לא נפל יהושע על פניו, רק לפי שהוא פרט, והפרט יש לו חסרון זה, מה שהצורה נתלה בחומר. אבל מצד הכלל - אין כאן חסרון זה כלל. ולפיכך המלאכים ממונים, שומרים את האדם. ועם כי אין עליון ממונה לשפל, מ"מ במה שיש באדם הצורה ה-לוהית שבה יש מעלה יותר מן המלאכים - הם שומרים אותו.

7. מאמר הראי"ה עמ' 110

אין להחליט בשאלה כללית מופשטת כזאת אשר נתנה להיקבע בתור שיטה של אמונה בישראל, ע"פ צד אחד. והרי אפילו הקבלה המסתורית ע"פ יסוד הזוהר והאריז"ל גם כן אמרה שיש שתי סברות, אם הגלגלים

⁵ הכללת כל הכוחות באדם ואיחודם מאפשרת את קבלת השפע ומתוך כך להתעלות ולהשתלם - אוצרות הראי"ה כ"ב, עמ' 266 (בעוסקו בסוגיית התכלית - האם האדם הוא תכלית כל הנבראים): "והנה אני רואה בנמצאים נמצאים עצמיים במעלתם, כיסודות, ונמצאים משתלמים. והנה הגדול שבמשתלמים הוא האדם החי. יש ביכולתו להשיג מעלה במשך הזמן עד שנתפלא עליו. והנה אם כה עלה בהתחברו עם החומר, מה נאמר בתת לו חופשה ממנו?! ובוודאי אם נאמר שראוי להיות המציאות לתכלית היותר מעולה, ראוי מיד לגזור שהוא בעבור ההולך ומשתלם, יותר משנאמר שהוא בעבור העומד במצבו, שהרי נגדיל שלימות העומד, ומי יגביל שלמות המשתלם?! א"כ, אם היינו יודעים מי מכל הנמצאים מי שהוא בהם ההולך ומשתלם ראוי לגזור שהמציאות הוא בגללו. וחד"ל הורו אותנו שזולת האדם אין לנו הולך ומשתלם אל לא תכלית... ומה יוכל להכחיש זה הדעת המעולה? וכי מקומו של הגוף ומקרייו? הרי אם נגזור שבעבור יורש עצר עומד הארץ הגדול והחיים... מצד ההבחנת שהוא עתיד להשתנות לו, א"כ למה לא נביט ג"כ על האדם מצד שהוא עתיד להשתנות לו..."

⁶ מסילת ישרים, א - היכולת להעלות הכל: "ואם תעמיק עוד בענין תראה כי העולם נברא לשימוש האדם. אמנם הנה הוא עומד בשיקול גדול. כי אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו, הנה הוא מתקלקל, ומקלקל העולם עמו. ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו ומשתמש מן העולם רק להיות לו לסייע לעבודת בוראו, הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו. כי הנה עליו גדול הוא לבריות כולם בהיותם משמשי האדם השלם המקודש בקדושתו יתברך, והוא כענין מה שאמרו חכמינו זיכרונם לברכה, בעניין... אבני המקום שלקח יעקב ושם מראשותיו אמרו: "אמר רבי יצחק: מלמד שנתקבצו כולן למקום אחד והייתה כל אחת אומרת, עלי יניח צדיק ראשו". והנה על העיקר הזה העירונו זיכרונם לברכה במדרש קהלת שאמרו, זה לשונם: "ראה את מעשה ה-להים וגו'" - בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי!"

דף מקורות

הם יותר נעלים בתוכן ההוויה מכדור הארץ או להיפך, שהכדור הארצי הוא היותר נעלה וחשוב... אלא שבאמת כל הדברים הללו על דבר התכלית הכללית של ההוויה המה דברים שיוכלו להיאמר רק לסבר את האוזן כדי לבאר על ידם את **הזיקה המוסרית** העליונה של האדם ודבקותו אל בוראו יתברך, שלפעמים הציור התכליתי המקושר עם יצירת האדם ותוכן חייו הוא גורם **לרומם** אותו, ולפעמים יש שהחשבון של ההתבטלות והאפסיות של האדם לגבי הציור כולו, שהוא מעשה ה' הנורא, גורם להלביש אותו גדולה **וענוות** צדק.⁷ **ואלו ואלו דברי-לוהים חיים**. וחלילה לומר על אחת מהדיעות הללו שהיא חיצונית ויוצאת מכלל חכמת ישראל!

8. עולת הראי"ה ח"א, עמ' קלט

"תנו רבנן פיטום הקטורת כיצד" - סידור המתכונת של הקטורת נקרא בשם "פיטום", שמורה גם כן על **השמנת הגוף והגדלתו הכמותית**, להורות שהקטורת, עם כל התוכן של רוחניותה העליונה ביסודה, **העולה היא למעלה מכל עניין של חכמה ושל השגה** ברמיזה וקשר מעלתה, **היא יורדת להשפיע על קדושת החיים והמעשה**, שהיא בחינה גופנית לגבה, על ידי הסידור של המתכונת, אשר היא מסתדרת ע"פ התכונה ה-לוהית הנפלאה... "מנה בכל יום, מחציתו בבוקר ומחציתו בערב" - אמנם נחלקה הקטורת לשתי פעולות, ושתי מידות השפעה יש לה: ההשפעה של **העלאת** החכמה למרום החיים הנשמתיים האציליים, העולים למעלה מעל כל הכרה והשגה, והשפעה להחיות את כל הערכים **הירודים**, המופיעים מאורה של החכמה, באור העליון של חיי הנשמה, הבהירים והזכים. **שלשם כך נחלקה הקטורת**, לשל שחרית ולשל ערבית... בשביל כך היו הפרסים, של שחרית ושל בין הערביים, **מוכרחים להיות בראשיתם מאוחדים במנה אחת**, המאחדת אותם, ומתוך ההשפעה הקדושה הזאת, העומדת בצורה האצילית הפנימית, והמאירה של הזמן, שהקטורת של שחרית מיוחסת לה, באה אח"כ גם הקטורת של בין הערביים, בהיותה מושפעת ממנה, ומתחלקת מאיתה, כדי לעסוק בתיקון כל הדברים היורדים וצוללים בשטפי הזמנים, לחיותם בחיים המלאים אורה שלמה ומזוככת.

⁷ יושר דברי אמת, אות כז - ההשלכה המוסרית כנגד הבינוניות: "הנה עניין עבודת האדם להשי"ת צריך להיות בשני עניינים: **בגבהות ובשפלות**, ולא סגי באחד מהם לבד. כי הגבהות ח"ו תועבה הוא, וצריך להיות שפל וכאין לפני השי"ת, ולפני כל, באופן שכתבתי למעלה... **אבל אם יהיה שפל מכל וכל, פן ואולי יפתנו היצר לאמור**: "מי אתה לדבר לפני השי"ת ולעבדו? ואתה בשר ודם, עפר ואפר, ואתה ידעת נגעי עונותיך ומידותיך הרעים, ואתה מתועב לפני השי"ת, היאך ימלאוך לבך להתקרב לעבודתו ויחודו?" וכדומה פיתוים אחרים, כל אחד לפי ענינו. **לזה צריך לאחוז בגבהות**, כמו שאמר הכתוב: "ויגבה לבו בדרכי ה'", וכמו שאמרו רז"ל: "לפיכך נברא אדם יחידי וכו' לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם", ואמרו רז"ל: "לעולם יראה אדם עצמו כאלו הוא והעולם חצי זכאי וחצי חייב, עשה מצווה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות וכו'", **ולכאורה זה גבהות גדול שידמה האדם בדעתו שבשבילו נברא העולם, וכל העולם תלוי עליו?** אבל חז"ל הכריחו אותנו להשתמש בגבהות זה, כי בלעדי זה יהיה התרשלות גדול בנפשנו, לרדוף אחר עבודת השי"ת, וכל אחד יאמר: "מה אני לעבוד את השי"ת", ויאמר גם כן: "די לי במעשי שאני לומד ועושה מצוות כמו שראיתי מאבותיי, ויותר למה לי לחקור על עבודה שלימה, לא עלי המלאכה לגמור, כי אם על יחידי סגולה". ואם כל אחד יאמר כך, לא יהיה אדם בעולם שיתקרב את עצמו להשי"ת. אבל לסבה זו אנו צריכים להשתמש בגבהות, ולעשות עצמו לאיש לעבוד עבודתו יתברך, ויגבר את עצמו בעבודתו יתברך כאלו עליו מוטל כל העולם."

9. הרמב"ן ספר האמונה והביטחון, ו

קודם מעמד הר סיני היו כל המראות (=מראות ה-לוהים, נבואות) **מתעוררות מעצמן מלמעלה**, לפי שלא היה כוח לאותן הדורות לעלות, אלא שהם מוכנים **לקבל** כוח השכינה⁸, **לפי שלא נצטוו בני נח אלא על ז' מצוות, עד שבא אברהם ונצטווה על המילה**.

ואף על פי שקיים אברהם אבינו כל התורה, שנאמר: "וישמור משמרת מצוותי חקותי ותורת", מכל מקום "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה"⁹...? **ולפי שלא ניתנה להם התורה, לא היה בהם כוח לעלות**... וזה שכתוב באברהם: "ויעל -לוהים מעל אברהם".

ובמשה כתיב: "ומשה עלה אל ה-לוהים", ולא פירש לאיזה מקום עלה, אם להר אם למקום אחר. ונאמר: "ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר"... - **נמצא שלא היה משה בהר** (אלא בשמים). וכל זה ראייה כי אין ההר ממש כמשמעו (אלא כנגד ההר, כמו שאמרו "בית המקדש שלמעלה מכוון כנגד בהמ"ק של מטה")... מכל זה למדנו כי **במעמד הר סיני נתן כוח ורשות לנביאים לעלות**, איש כפי יכולתו.

ויש סמך עוד לדברי ממה שאמר הכתוב: "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב ב-ל -ד"..." ויתכן לומר שכוונת הכתוב לפתוח לו פתח למשה לבקש ההשגה הזאת, כמו שעשה. ודומה לענין זה: "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם" רצה לומר שהכוונה היתה לפתוח לו פתח למשה להתפלל על ישראל...

ולא תמצא לדברי בעלי רוח הקודש או הנביאים שהיו קודם מעמד הר סיני, שיאמר: "ראיתי את ה'", "וירא פלו' את ה'". כלומר שיהיה רומז כי **התעוררות המראה היה ממנו**, כמו שרמזו קצת הנביאים ממש ואילך. וגם בבכורות כתיב: "ויראו את ה-לוהי ישראל". ויתר (מזה), מה שאמר (ב)משה: "ועתה אעלה אל ה'", וכן: "עמדו ואשמעה". ובפירוש אמר יעקב: "אכן יש ה' במקום הזה **ואנכי לא ידעתי**". - **יש במקום הזה עיקר וענין להעיר הכבוד הנראה לנביאים עד שישרה על האדם**, "ואנכי לא ידעתי" - כלומר **לא הייתי יודע להעיר אותו**.

⁸ היינו שהיו יכולים רק לקבל ירידת השכינה מלמעלה למטה. אברהם מארח את המלאכים. לא מצאנו את האבות עולים לעולם הרוחני כמו משה ואליהו. עיין במו"נ א, סג; ב, לט.

⁹ ספר דעת תבונות אות קנ"ח: "שאף על פי שישאל כבר מוכנים הם מצד עצמם להיות לעבודתו ית', וגם הם פועלים בעצמם שלא בהכרח כלל, כמו שביארנו, אמנם כוח העבודה עצמה אינו ניתן להם אלא מידי ית', וזה מה שנתן להם בשעת מתן תורה, ומה שמקיים ומחדש לכל אחד ואחד תמיד. ותראי שזהו **ענין ההפרש שבין המצווה ועושה למי שאינו מצווה ועושה**, כי האדם המצווה יש כוח בידו, מסור ממנו ית', שיתקן במעשיו התיקונים המצטרפים בבריאה, מה שאינו כן שאינו מצווה. וראיה לדבר, הכהונה, שהכהן העובד - מתקן כל העולם, וזר שעבד - חילל, וחייב מיתה; ולא עוד, אלא שהכהן עצמו שעבד בלא בגדים הרי הוא כזר; כי הכל תלוי בכוח העליון, הורמנא דמלאכא, שביד המצווה לבדו... ותראי כי **זה מה שעשה האדון ב"ה לישראל בהר סיני**, שהנה **לא נתן להם שם התורה כולה במעמד ההוא**, אבל היתה הכנה כוללת לכל עבודת המצוות, כי אז השלים להם תחילה כל העיטורים והמעלות הראויים לאדם העשוי לעבוד את יוצרו, שבתחילה נשפל מעלתו להיות עלול ליצר הרע, כמו שביארנו, ואז נמשל כבהמות נדמה. **ובבואם אל הר סיני**, נתן להם האדון ב"ה כל היקר המגיע להם להשתלם במציאותם, להיות להם כוח להיות משרתים אותו. **ואז קירבם אליו באהבה**, שהוא עניין: **"קרבנו - לפני הר סיני"**, וכך מה שאנו אומרים בכל יום, "וקרבנו לשמך הגדול" וגו', והדביקנו אליו באהבתו. ואז נתן להם תחילה הכוח לשמור כל מצוותיו, ושמעשיהם בעבודתו יעשו הפרי הטוב המצטרך לתיקון הבריאה. והוא מה שכתוב (שמות יט, ו): "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". ומשם והלאה נשאר ישראל מובדלים מן העמים, ומעוטרים בכוח עליון לשמור כל המצוות, לתקן בהם כל הבריאה כולה, וכמו שביארנו".